

Zahvaljujemo se gospođi Emily Vargas-Barón, direktorici Instituta za rekonstrukciju i međunarodnu bezbjednost kroz obrazovanje (RISE Institut), koja nam je pomogla pri izradi programa integriranih centara ranog dječijeg rasta i razvoja u Bosni i Hercegovini.

Posebno smo zahvalni gospođi Elviri Sánchez-Igual menadžerici za komunikaciju iz Svjetskog udruženja edukatora za rano djetinjstvo (AMEI-WAECE), koja je odobrila prevod ovog materijala iz projekta "Učimo živjeti zajedno u miru, od ranog djetinjstva" i njegovo korištenje u integriranim centrima ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu u BiH.

Prevod i štampu materijala omogućio UNICEF

MATERIJAL ZA NASTAVNIKE: AKTIVNOSTI SA DJECOM

Samokontrola se može definisati kao sposobnost usmjeravanja sopstvenog ponašanja u željenom pravcu i, posmatrano sa ovog stanovišta, ona je praktično povezana sa svim drugim ljudskim osobinama.

Dijete mlađe od 6 godina nije razvilo samokontrolu zato što u prvim godinama života ono reaguje impulsivno i slijedi svoje trenutne želje, teško mu je obuzdati svoje ponašanje, a kada mu se kaže "nemoj to raditi", biće nezainteresovano ili negativno do te mjere da će mnogi odrasli pomisliti da dijete namjerno odbija poslušnost. Ali to nije tačno; dijete se, naime, tako ponaša zato što mu stepen razvoja još uvijek ne omogućava da voljno kontroliše svoje ponašanje.

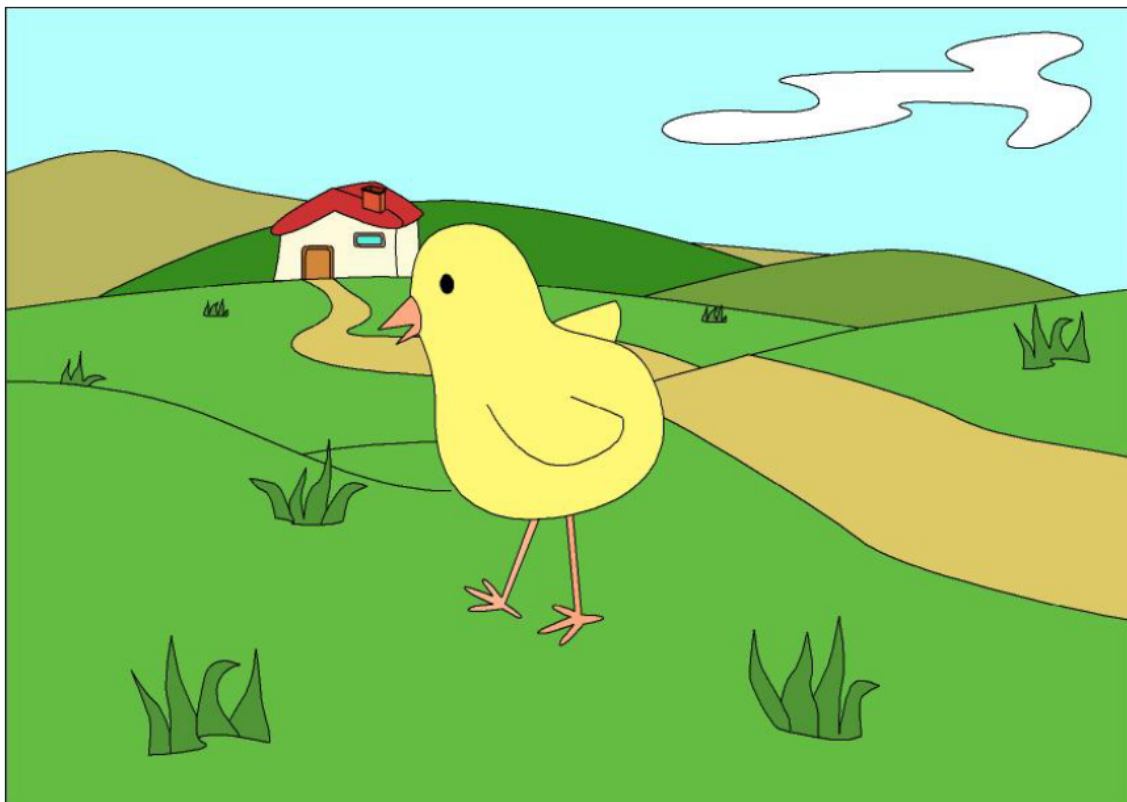
Kako bi dijete uspjelo voljno da kontroliše svoje ponašanje, neophodan je razvoj nekoliko psiholoških procesa, npr. razumijevanje jezika odraslih, što će mu pomoći da prilagodi svoje ponašanje.

S druge strane, početak razvoja volje omogućava, u drugom dijelu tog perioda pa do pred sam kraj, razvoj jednog veoma bitnog aspekta: dijete uči da povezuje razloge, npr. ako želi da se igra, mora prvo da uradi domaći zadatak. To je dugačak proces, u kojem dijete najprije uradi ono što mu kaže odrasla osoba kako bi je usrećilo, ali u kom u suštini još uvijek ne uviđa potrebu da to uradi radi dobrobiti koju će njegovo činjenje imati za njega i druge. Uz odgovarajuće vaspitanje i obrazovanje, dijete konačno usvaja i ovaj aspekt psihološkog razvoja i tek tada je moguće govoriti o postojanju samokontrole.

Neophodno je raditi na samokontroli kako bi se djeca pripremila za polazak u osnovnu školu. Neophodno je naučiti ih da treba strpljivo da čekaju svoj red, da ne mogu svi da pričaju u isto vrijeme. Veoma je bitno da djeca nauče postavljati prioritete i da određene zadatke i poslove izvršavaju prije nekih drugih, prijatnijih aktivnosti, npr. igre. Dijete takođe treba da nauči da sluša s pažnjom.

Obuzdavanje sopstvenog ponašanja se može učiti u svim aktivnostima koje dijete radi bilo u vrtiću ili kod kuće i svaka situacija može predstavljati zgodnu priliku za to.

Aktivnost br. 1 "Žuto pile"

Kratak pregled aktivnosti:

Prvi dio aktivnosti se sastoji od pričanja priče sa slikama, nakon toga djeca i vaspitač(ica) razgovaraju o priči i na kraju se igraju izgradnje.

Cilj:

- Razviti kod djece elementarno znanje o obuzdavanju sopstvenog ponašanja.

Procedure:

- Razgovor
- Pričanje priče
- Praktične radnje
- Pitanja i odgovori

Potrebni materijal:

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Tekst priče i niz sličica koje prikazuju radnju priče, drvene ili plastične kockice za igru gradnje.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će ispričati priču "Žuto pile" uz pomoć niza sličica koje prikazuju radnju priče, kako bi djeca obratila veću pažnju na samu radnju.

Tata pijetao je orao zemlju u povrtnjaku, mama kokoška je vezla pregaču i oboje su živjeli sretno i zadovoljno sa svojim sinom jedincem – žutim piletom.

Žuto pile je bilo veselo i živahno, toliko živahno da se po cijeli dan samo igralo i igralo... Tog jutra je pile otišlo da čeprka crviće i bubice u hladu jednog velikog drveta koje je svoje grane širilo sve do kuće u kojoj je živjela porodica.

Žuto pile je ključalo mrave, crviće i crne gusjenice, kada do njega doskakuta mali zeko.

_"Želiš li da se igramo?" upita Žuto pile.

_"Ne, najprije moram da uradim domaći zadatak," odgovori zeko.

Žuto pile se nasmija i reče: "Vidi kakvo lijepo jutro, a ti nećeš da se igraš!"

Žuto pile se počeo smijati,
A zeko podiže glavu
Onjuši vazduh
I veselo odskakuta.

Sa druge strane staze koja je prolazila pored drveta dogega se groktavi bucmasti praščić. Jadan praščić, jedva je mogao da hoda koliko je bio ugojen. Jedva je dolazio do vazduha, a znoj se cijedio niz njegov kačket, jaknu, pantalone i knjige.

_"Gdje ideš?" upita Žuto pile.

_"Krenuo sam da tražim hranu za svoju braću" odgovori praščić bez zaustavljanja.

Pile se nasmija i reče: "Ne budi lud, vidi kakav predivan dan za igru."

I pile se i dalje smijalo, kad uto dotrča pas Garo s udžbenicima i sveskama pod miškom.

_"Gdje ideš, prijatelju?" upita pile.

_"Idem u školu. Tamo ću učiti o svemu," odgovori Garo sav sretan, i zamahnu repom u znak

pozdrava; ali Žuto pile se ovaj put nije nasmijalo niti je otpozdravilo.

"Idu raditi domaći zadatak", reče samome sebi. "Traže hranu jer ih je majka zamolila, idu u školu... Zar se na ovoj farmi niko ne igra?"

Pas, koji je čuo šta je pile reklo, mu reče: "Ne, mi se svi i dalje igramo kao i uvijek, ali najprije je potrebno uraditi ostale veoma važne stvari, svaku u svoje vrijeme, a poslije toga se igramo."

Žuto pile pozeleni od bijesa i taman je krenulo da ljutito ključne psa kad vjetar donese komad papira i pile otrča za papirom.

Na papiru je nešto bilo napisano crnim slovima. Žuto pile, koje nije znalo čitati i pisati iako je već bilo dovoljno veliko za to, počeo da ključa crna slova kao da su mravi ili gusjenice.

Vidjevši kako pile očajno ključa crna slova na papiru, gugutka, koja je sve to posmatrala sa grane velikog drveta, mu reče:

_"Ne, malo Žuto pile, to što ključaš nisu niti mravi, niti bubice, ni crvići ni gusjenice."

Iznenadeno, pile se okrenu prema gugutki i upita:

_"Pa šta su onda, gugutko prijateljice?"

_"Ti crni oblici koje tako uporno ključaš su slova napisana na stranicama knjige. Zar nisi to znao?"

_"Ne, nisam."

_"Ako ih nisi naučio, naravno da ne znaš šta su. Jedino na šta misliš je igra. Zar ne znaš da na svijetu postoje i druge stvari koje su jednako važne kao igra?"

_"A gdje se to uči?"

_"To se uči u vrtiću."

_"A kako se uči?"

_"Uči se tako što idemo... tako što idemo u vrtić"

_"Onda više ne mogu da se igram, nego moram i ja da krenem u vrtić," reče Žuto pile.

_"Ne moraš prestati da se igraš – prvo idi u vrtić, poslijepodne dođi kući i izađi u dvorište da se igraš dok te mama ne pozove da se istuširaš, jedeš i uradiš domaći zadatak. Vidiš, vremena ima dovoljno za sve, samo neke stvari treba uraditi odmah, a neke kasnije. Jedino što treba da uradiš

je da se dobro organizuješ."

Žuto pile savije list papira i sretno i veselo zbog toga što je otkrilo tako važnu stvar otrči prema vrtiću.

Drugi dio

Vaspitač(ica) postavlja djeci sljedeća pitanja:

Šta ste naučili iz ove priče?

Kako bismo mogli kritikovati Žuto pile?

Zašto jedan lik u priči kaže da je važno dobro organizovati svoje vrijeme?

Da li vi organizujete svoje vrijeme? Kako?

Ako jako želite da se igrate, ali najprije morate da uradite neki važan zadatak, šta radite u tom slučaju: da li nastavljate igru ili radite zadatak?

Vaspitač(ica) će rezimirati igru tako što će naglasiti da je važno da se prvo ispune obaveze, a da se kasnije možemo igrati i raditi šta želimo. Takođe će objasniti da nam organizovanje zadataka omogućava da imamo vremena za sve i da ne možemo uvijek raditi ono što želimo i da Žuto pile nije znalo da čita i piše baš zbog toga.

"Uskoro ćete krenuti u osnovnu školu i tamo ćete, kao velika djeca, pored igre morati i da izvršavate određene obaveze. Morate znati da ćete ponekad žarko željeti da uradite nešto, ali ćete to morati da ostavite za kasnije zato što ćete najprije morati da uradite važnije poslove."

Vaspitač(ica) poziva djecu da se igraju gradnje i da sagrade kuću, kokošinjac i vrtić u koji ide Žuto pile.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su kritički analizirali ponašanje glavnog lika u priči.			
Bila im je potrebna pomoć u kritičkoj analizi ponašanja glavnog lika u priči.			
Shvatili su da postoje zadaci koje moraju završiti prije ostalih aktivnosti iako ih manje vole.			
Izrazili su namjeru da pokušaju ispunjavati svoje obaveze.			

Aktivnost br. 2
"Moj vrtić"

Kratak pregled aktivnosti:

Održaće se priredba pod nazivom "Moj vrtić". Djeca će recitovati i pjevati, a nakon toga će razgovarati o priredbi.

Cilj:

- Razviti kod djece svijest o sopstvenim dužnostima i obavezama.
- Stimulisati djecu da rade domaći zadatak.
- Razviti kod djece umjetničke sklonosti, recitovanje i pjevanje.

Procedure:

- Recitovanje
- Pjevanje
- Ponavljanje
- Razgovor

Potrebni materijal:

Tekstovi recitacija i pjesmice, kasetofon.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) odabire određene pjesmice za recitovanje i pjevanje. Djeca ih ponavljaju dok ih ne nauče napamet. Pjesmice mogu biti i snimljene kako bi ih djeca čestim slušanjem lakše naučila. Kasnije će u grupi odabrati ko će pjevati i recitovati pjesme na priredbi.

Pjesmica za pjevanje: Ovdje vaspitač(ica) pominje pjesmicu za pjevanje. Pjesmica za recitovanje: Ovdje vaspitač(ica) pominje pjesmicu za recitovanje.

Drugi dio

U ovom dijelu odvija se priredba. Za potrebe priredbe odabira se odgovarajuća lokacija u dvorištu vrtića gdje djeca mogu recitovati i pjevati naučene pjesmice. Oko pozornice će u polukrug biti raspoređene stolice za publiku.

Jedno dijete će igrati ulogu voditelja priredbe i najaviće učesnike, a zatim će odabrana djeca otpjevati i recitovati svoje pjesmice, u skladu s utvrđenim programom priredbe.

Treći dio

Vaspitač(ica) pita svu djecu koja su učestvovala u ovoj aktivnosti šta misle o priredbi i poziva ih da razgovaraju o sadržaju pjesmica i recitacija.

Da li vam se svidjela ova aktivnost?

Ko želi da razgovara o priredbi?

Šta mislite o pjesmama i recitacijama?

O čemu govore pjesmice? O čemu govore recitacije?

Da li se slažete s porukom ovih pjesmica i recitacija?

Vaspitač(ica) će zaključiti priredbu čestitajući djeci na odličnoj priredbi i podsjetiti ih da kad obavljaju svakodnevne aktivnosti najprije treba da urade domaće zadatke.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su analizirali poruke u pjesmicama i recitacijama.			
Bila im je potrebna pomoć prilikom analiziranja poruka u pjesmicama i recitacijama.			
Pjesmice i recitacije su djelovale podsticajno na njih.			
Imali su dobar nastup na priredbi.			

Aktivnost br. 3
"Kako treba razgovarati"

Kratak pregled aktivnosti:

U prvom dijelu vaspitač(ica) priča priču koja se tiče date teme, a nakon toga razgovara sa djecom kako bi djeca došla do sopstvenih zaključaka.

Cilj:

- Razviti kod djece sposobnost samokontrole.
- Podstaci kod djece sposobnost da slušaju druge.

Procedure:

- Priča
- Pitanja i odgovori
- Razgovor
- Slušanje

Potrebni materijal:

Tekstovi priča, kasetofon sa mikrofonom ili video kamera.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) priča sljedeću priču:

"Noć je padala poput tamnog pokrivača na kojem su svjetlucale hiljade malih svjetala. Dolje, između drveća i žbunja mogla se čuti pjesma cvrčaka i velika buka – pile je pijukalo, vrana je graktala, a jedan par pataka ih je pratio svojim gakanjem. Zajedno su dizali toliku galamu da ostale životinje nikako nisu mogle da spavaju.

Odjednom, s krilima raširenim poput velike lepeze pojavi se bijela grlica i sleti na drvo na kojem je grupa ptica žustro raspravljala o nečemu.

Grlica utiša ptičice koje su galamile i svađale se i reče im: "Šta se dešava? Zašto se svađate?"

A ptice odgovoriše u jedan glas: raspravljamo o našim problemima.

Srebrna grlica im nježno odgovori: "Ali ako budete govorili svi odjednom, nikad nećete razumjeti jedni druge."

Drugi dio

Vaspitač(ica) će djeci postaviti pitanja u vezi sa pričom, a nakon toga će razgovarati sa njima o tome kako je važno slušati druge dok pričaju, slagati se i ne pričati u isto vrijeme, inače će im se desiti isto što i životinjama iz priče koje su raspravljale o svojim problemima, ali nisu mogle da se razumiju jer su sve pričale u jedan glas.

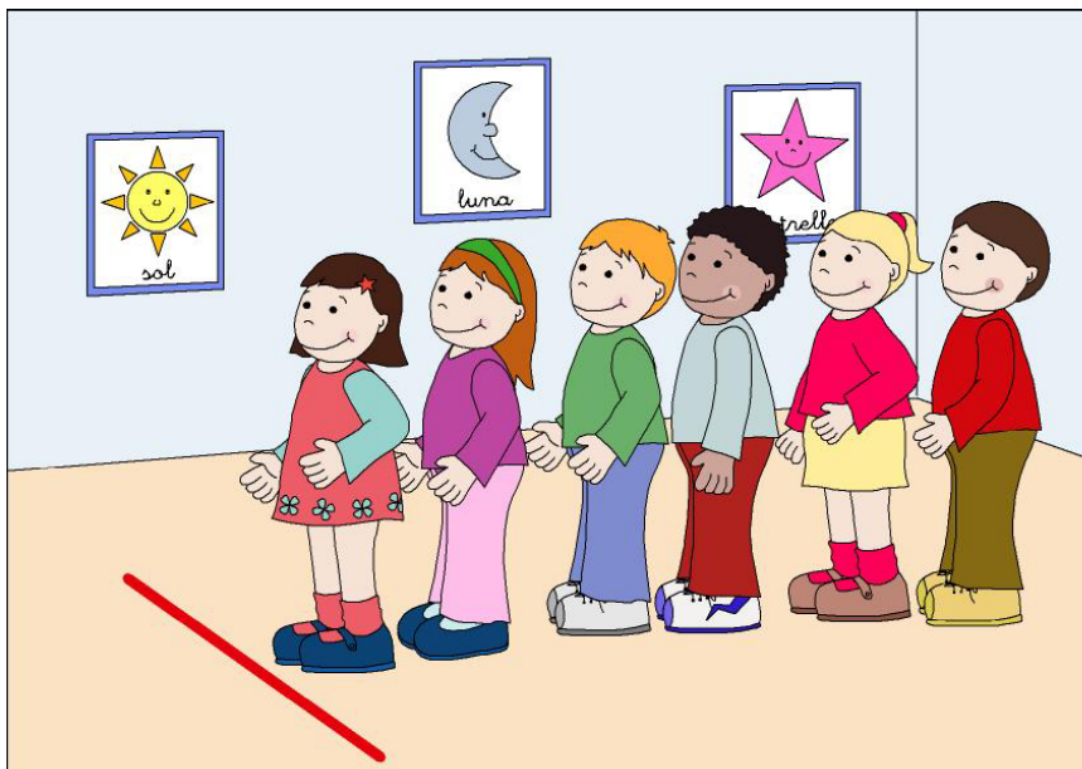
Vaspitačica će zatim pustiti snimak koji je napravila ranije, u trenutku dok su djeca govorila u isto vrijeme.

Svrha ove snimke je da djeca čuju sama sebe i da se kritički osvrnu na svoje ponašanje, upoređujući se sa onim što su čuli u priči.

Nakon toga, vaspitač(ica) će podstaći djecu da obećaju da će ubuduće nastojati da slušaju jedni druge.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su analizirali priču sa kritičkog stanovišta.			
Bila im je potrebna pomoć da analiziraju priču sa kritičkog stanovišta.			
Ispravno su analizirali snimku sa kritičkog stanovišta i uporedili svoje ponašanje sa likovima u priči.			
Povezali su snimku sa svojim ponašanjem.			
Obećali su da će popraviti svoje ponašanje u smislu pažljivog i strpljivog slušanja dok drugi govore i čekanja na svoj red.			

Aktivnost br. 4 "Čekam svoj red"

Kratak pregled aktivnosti:

Ova se aktivnost sastoji od igre pokreta i njome se kod djece utvrđuju određena ponašanja koja su neophodna za samokontrolu. U prvom dijelu, vaspitač(ica) objašnjava igru i njezina pravila, u drugom dijelu se djeca igraju, a u posljednjem dijelu grupa analizira rezultate aktivnosti.

Cilj:

- Djeca uče da strpljivo čekaju da dođu na red, kao vid regulisanja i kontrole sopstvenog ponašanja.

Procedure:

- Igra
- Praktične radnje

Potrebni materijal:

Mali geometrijski oblici.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Vaspitač(ica) objašnjava igru i pravila igre.

"Preskakalica"

Organizacija:

Vaspitač(ica) će podijeliti djecu u nekoliko ekipa. Ekipe će imati isti broj djece. Djeca će stajati u redu iza startne linije; dva metra od startne linije će se nalaziti cilj.

Ispred svake ekipe, između startne linije i cilja vaspitač crta male geometrijske oblike (krugove, trouglove, kvadrate), jedan pored drugoga tako da djeca mogu da ih preskoče.

Igra:

Vaspitač(ica) će prozvati prvo dijete u svakom redu koje će s obje noge skupljene skakati između startne i ciljne linije, ali tako da ne nagaze ni na jedan geometrijski oblik. Kada stigne na cilj, dijete će sjesti i sačekati da ostatak ekipe završi aktivnost.

Pravila:

1. Pobjeđuje ona ekipa koja bolje uradi ovu aktivnost i stigne prva.
2. Svako može početi skakati tek kad prethodno dijete završi svoj red i sjedne.

Drugi dio

Tokom igre vaspitač(ica) će podsjećati djecu da treba da se pridržavaju pravila i sačekaju da dođe red na njih.

Treći dio

Vaspitač(ica) i djeca kroz razgovor ocjenjuju igru, a vaspitač(ica) im pomaže da izvuku sopstvene zaključke.

Ovdje vaspitač(ica) naglašava da će onaj ko ne zna da čeka izgubiti igru. Isto se dešava ljudima koji žure u mnogim drugim situacijama u životu. Na kraju stvari ne ispadnu onako kako su oni željeli, a osim toga prekršili su prava drugih ljudi.

Pobjednička ekipa će biti pohvaljena ne samo kao ekipa koja je najbolje uradila potrebne pokrete, nego i zato što su strpljivo čekali svoj red.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Pridržavali su se pravila igre.			
Bila im je potrebna pomoć da se pridržavaju pravila igre.			
Shvatili su da je potrebno biti strpljiv i čekati svoj red.			
Bila im je potrebna pomoć da shvate da treba biti strpljiv i čekati svoj red.			

Aktivnost br. 5 "Igra kipova"

Kratak pregled aktivnosti:

Ovo je igra za razvoj motoričkih funkcija uz pomoć određenih pokreta tijela a u funkciji kontrolisanja sopstvenog ponašanja. Cilj igre je da djeca zauzmu određeni stav tijela i da ostanu mirna neko vrijeme.

Cilj:

- Naučiti djecu da kontrolišu svoje pokrete.
- Utvrditi kod djece sposobnost samokontrole.

Procedure:

- Igra
- Praktične radnje

Potrebni materijal:

Fotografije ili slike kipova

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) objašnjava djeci da se igra sastoji od toga da djeca stoje mirno i u tišini neko vrijeme kao kipovi.

Pokazaće im slike ili fotografije kipova koje mogu oponašati, npr. "Kolos sa Rodosa", koji stoji uspravno i raširenih nogu, a u jednoj ruci drži baklju s vatrom, te druge poznate kipove. Pokazaće im nekoliko poza koje mogu zauzeti (te poze ne smiju biti zahtjevne i neudobne) i svako dijete će odabrati pozu po svom nahođenju.

Pravila igre:

1. Zadržati istu pozu određeno vrijeme.
2. Djeca mogu zauzeti poze tek kad im vaspitač(ica) da znak.
3. Djeca stoje u toj pozi dok im vaspitač(ica) ne da znak.
4. Djeca treba da stoje u tišini.

Drugi dio

Vaspitač(ica) će dati znak kad igra treba da počne i završi. Igra ne bi trebalo da traje duže od 4-5 minuta.

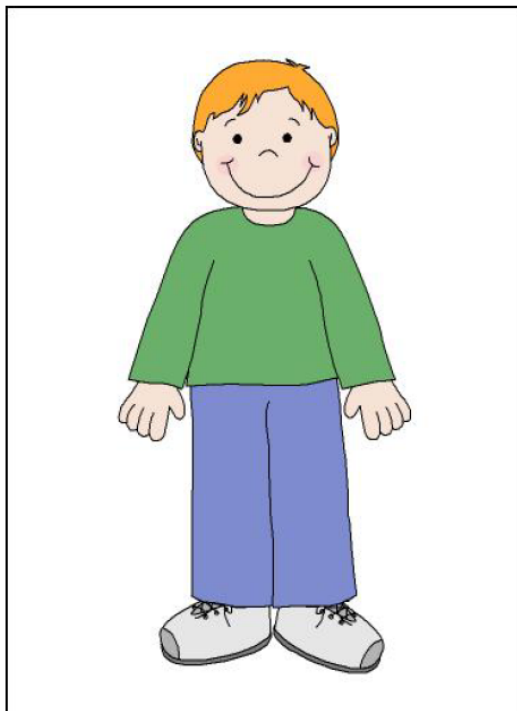
Treći dio

Vaspitač(ica) i djeca razgovaraju o igri i ocjenjuju ko je dobro oponašao kipove, tj. ko je ostao dovoljno dugo u tišini u istoj pozi.

Vaspitač(ica) će naglasiti da je ponekad potrebno da budemo mirni i tihi, slično kao kipovi, kako bismo obratili pažnju na ono što nam vaspitač(ica) govori, kako bismo slušali druge i sačekali svoj red.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Dobro su odigrali igru.			
Bila im je potrebna pomoć da odigraju igru.			
Ostali su u jednoj pozi dok im vaspitač(ica) nije dala znak da prekinu.			
Nisu mogli u potpunosti kontrolisati svoje pokrete.			

Aktivnost br. 6
Iskustvo od ključnog značaja za ocjenu bloka
"Šta bi ti uradio?"

Kratak pregled aktivnosti:

U ovoj aktivnosti vaspitač(ica) pokazuje djeci nekoliko situacija i pita ih kako bi se te situacije mogle riješiti.

Cilj:

- Provjeriti i potvrditi da li su djeca naučila važnost voljne kontrole sopstvenog ponašanja.

Procedure:

- Objašnjavanje
- Pitanja i odgovori
- Priče

Potrebni materijal:

Kartice na kojima su prikazane razne situacije.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će djeci pročitati sljedeće ključne situacije:

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

1. Melita je čekala u redu da kupi namirnice po koje ju je poslala njezina baka, ali joj se žurilo jer je htjela da se igra sa svojom prijateljicom Helenom. Pomislila je da bi je drugi ljudi propustili preko reda ako se pretvara da je boli stomak. Tako je i bilo.
2. Jasmin je želio da se igra, čekali su ga prijatelji i krenuo je napolje da im se pridruži, ali taman kad je izlazio iz kuće mama ga je pozvala i rekla mu da najprije mora da završi domaći zadatak. Jasmin je bio toliko uzrujan da je izgovorio stvari koje su veoma razljutile njegovu majku.
3. Teodora i Milica su razgovarale u dvorištu vrtića. Teodora je rekla Milici da ju je mama nepravедno kaznila zato što ju je morala svaki dan uporno zvati da dođe kući i da se istušira, a ona nije htjela da prekida igru kako bi se istuširala.
4. Na autobuskom stajalištu stajale su dvije vaspitačice. Jedna od njih je bila vrlo nezadovoljna zato što njezina djeca nikako nisu mogla da se dogovore i uvijek su pričala u isto vrijeme, što je stvaralo veliku galamu i nemir u učionici.

Ove situacije su samo primjeri, vaspitač(ica) će po svom nahođenju smisliti još situacija koje će biti prilagođene specifičnosti grupe, ali je važno da sve situacije budu u funkciji ostvarivanja ciljeva ovog bloka aktivnosti.

Drugi dio

Djeca će morati da analiziraju ove situacije i da objasne kako bi ona postupila u sličnim situacijama.

Vaspitač(ica) će rezimirati aktivnost i naglasiti potrebu za kontrolisanjem sopstvenog ponašanja u ovim i sličnim situacijama.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su analizirali sa kritičkog stanovišta ponašanje likova u različitim situacijama.			
Bila im je potrebna pomoć da kritički analiziraju ponašanje likova u različitim situacijama.			
Shvatili su da je potrebno kontrolisati svoje ponašanje.			
Govorili su o tome da neće počinuti greške koje su opisane u situacijama.			
Učvrstili su svijest o tome da je neophodno kontrolisati svoje ponašanje.			
Stekli su, u velikoj mjeri, sposobnost da kontrolišu svoje ponašanje u većini situacija.			